

ЗВО «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Гуманітарний факультет
Кафедра історії

Кваліфікаційна робота на тему
**«ДІЯЛЬНІСТЬ ФАНАТІВ ФУТБОЛЬНИХ КЛУБІВ «ДИНАМО
КИЇВ» ТА «КАРПАТИ ЛЬВІВ» ДО, ПІД ЧАС ТА ПІСЛЯ
РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ (2011 – 2014 РОКИ)»**

Виконав студент 4 курсу, групи ПС19/Б
Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальності 032 Історія та археологія
Освітньої програми «Історія»
Освітній ступінь Бакалавр
Онуфрик Святослав Сергійович

Керівник: д.і.н., професор Грицак Я. Й.
Рецензент:

Львів – 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УЛЬТРАС В УКРАЇНІ ЯК СПІЛЬНОТИ.....	7
РОЗДІЛ II ДІЯЛЬНІСТЬ ФАНАТІВ ДИНАМО ТА КАРПАТ ДО РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ (2011-ЛИСТОПАД 2013).....	14
РОЗДІЛ III ДІЯЛЬНІСТЬ ФАНАТІВ ДИНАМО ТА КАРПАТ ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ (ЛИСТОПАД 2013 – ЛЮТИЙ 2014).....	22
РОЗДІЛ IV ДІЯЛЬНІСТЬ ФАНАТІВ ДИНАМО ТА КАРПАТ ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ (ЛЮТИЙ 2014 – ГРУДЕНЬ 2014).....	31
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	41
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Ультрас – організована група осіб, котрі є вболівальниками одного футбольного клубу. Визначень цього терміну є багато, проте точно зрозуміло, що головною метою представників цієї спільноти є підтримка своєї команди. В Україні цей рух зародився в середині 2000-х років, проте активні форми вболівання за рідний клуб був відомий вже у 1980-х роках. Тоді з'явилися перші групи осіб, що регулярно відвідували футбольні клуби, наприклад зародженням футбольного руху в Києві вважається березень 1980 року, коли вперше група вболівальників «Динамо» Київ відправилась до іншого міста підтримувати свій футбольний клуб¹. В ті ж роки почали утворюватися й інші фанатські рухи українських команд – «Карпати» Львів, «Шахтар» Донецьк, «Дніпро» Дніпропетровськ (стара назва міста), «Чорноморець» Одеса тощо. Проте головним каталізатором активного розвитку вболівальних спільнот є загострення у протистоянні двох найтитулованіших клубів СРСР «Динамо» Київ та «Спартак» Москва. Символічно, що окрім спортивного інтересу, ситуація загострювалась також завдяки національній ознаці – кияни проти москвитів, українці проти росіян. Згодом, як фанати українських клубів почали активно підтримувати свої команди не тільки на домашньому стадіоні, але й на «виїзді» в різні міста СРСР, стало зрозуміло, що дедалі важче було вирішити дилему «хто сильніший?» лише на футбольному полі, і це переросло в регулярні, масові та організовані бійки між двома групами фанатів. Такий стиль вболівання за рідний клуб не був чимось новим для світової спільноти, адже ще в 19 столітті в Британії було «започатковано» цей стиль уболівання², масово поширившись на країни Європи й згодом набувши популярність в СРСР під назвою «футбольне хуліганство». Дві характерні ознаки, котрими відрізнялись «хулігани» від звичайних фанатів, це організація та участь у бійках

---

¹ "Хто ми є" [Електронний ресурс] / Автор невідомий // ultras.org.ua – Режим доступу до ресурсу: <http://ultras.org.ua/about/>.

² У витоків «футбольного хуліганства» [Електронний ресурс] // ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://Invistnik.com.ua/ua/u-vitokiv-futbolnogo-xuliganstva/>.

проти вболівальників ворожої команди, і відповідно часті сутички із органами правопорядку, котрі намагались припини ці бійки³.

Паралельно із набуттям популярності цієї культури серед чоловіків 20-30 років, ще в 80-х роках радянська влада почала боротись на противагу цьому, їх почали «демонізувати» в пресі та називати загрозою для суспільства. Футбольне хуліганство домінувало як стиль вболівання серед фанатів до середини 2000-х років, коли в Україну прийшла нова західна культура, а саме з футбольної Італії – ультрас. Її відмінність від хуліганства полягає в акценті підтримки своєї команди під час матчу та на стадіоні з використанням банерів, «кричалок», димових шашок тощо. Вуличних бійок з міліцією та іншими фанатами стало менше, проте стереотипи щодо вболівальників так і залишились, котрі й надалі формували суспільну думку про них. Так тривало декілька років, допоки президентом України став Янукович.

Актуальність теми обумовлена малою кількістю наукових досліджень щодо цього питання, а також зумовлена війною з Росією і отримала новий розвиток подій після 24 лютого 2022 року.

Мета – дослідити діяльність фанатів футбольного клубу «Динамо» Київ та «Карпати» Львів в контексті боротьби проти режиму Януковича та під час війни 2014 року.

Завданнями для кращого опрацювання мети є:

- Проаналізувати джерела та матеріали, котрі доступні в широкому доступі в інтернеті.
- Опрацювати аудіоматеріали, на котрих записані інтерв'ю із учасниками фанатського руху київського та львівського клубів.

---

³ У витоків «футбольного хуліганства» [Електронний ресурс] // ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://lnvistnik.com.ua/ua/u-vitokiv-futbolnogo-xuliganstva/>.

- Визначати мотивації та цілі фанатів, котрі спонукали вболівальників до активної дії в критичні моменти для суспільства.
- Проаналізувати персональні історії учасників через відео та текстові інтерв'ю ультрас «Динамо Київ» та «Карпати» Львів, котрі розповідали про свою діяльність під час «Справи Павличенків», Революції Гідності та війни на Сході.
- Проаналізувати, як змінювалась діяльність вболівальників в залежності від суспільно-політичної ситуації в країні.

Об'єкт праці – є діяльність фанатського руху.

Предмет дослідження – зміна парадигми діяльності фанатів від «Справи Павличенків» до війни на сході України до кінця 2014 року.

Хронологічні рамки дослідження – від початку «Справи Павличенків» у 2011 році до кінця 2014 року. Такі рамки обумовлені бажанням якомога якісніше дослідити мету та виконати завдання що вказані вище, також саме в цих хронологічних рамках послідовно відбувались події, котрі принесли масштабні зміни в суспільно-політичному житті України.

Теоретичні підходи і методи в цьому дослідженні використовувались такі: історико-хронологічний методи для побудови причинно-наслідкових зв'язків між подіями та для структурованого викладу аргументів в тексті, також використовувався контент-аналіз для аналізу відеоматеріалів інтерв'ю військових.

Джерела: у дослідженні ключову роль відіграють інтерв'ю-розмови із представниками ультрас «Динамо» та «Карпат», котрі я провів у аудіо-форматі, також для дослідження були опрацьовані інтернет джерела - це статті в інтернеті, котрі висвітлювали події в найкоротших термінах, статті на сайтах ЗМІ, де побіжно було проаналізовано діяльність різних ультрас в різних контекстах, а також текстові інтерв'ю фанатів для різних інтернет видань. Не

менш важливими джерелами для дослідження теми були відеоматеріали, в котрих представники ультрас давали інтерв'ю та відповідали на різноманітні питання, що були пов'язані із моєю роботою.

Історіографія: станом на сьогодні написана невелика кількість наукових робіт, що присвячені фанатському руху в Україні: важливо загадати про працю О. Мельниченко «Формування громадянської позиції футбольних ультрас (на прикладі «Динамо» та «Ворскли», 1991-2019 рр.)»⁴, котра була корисна для огляду загального стану справ в зазначених в праці хронологічних рамках, а також праця О. Бабенка «Футбольний фанатський рух як фактор політичних змін у східноєвропейських країнах: кінець 1980-х – 2014 рр.»⁵, в котрій влучно досліджено закордонні кейси розвитку фанатського руху в політичному вимірі. Але практично не існує наукових публікацій. Так само майже немає публікацій, котрі б ставили акцент на діяльності та зростанню вагомості в суспільно-політичному житті країни. Дана робота є одною з перших, котра пробує науково проаналізувати цей рух, зосереджуючись у першу чергу на його суспільно-політичному вимірі.

Структура роботи поділена за хронологічним принципом, від найдавнішої до найближчої події. Кожен розділ умовно був поділений так – діяльність ультрас до, під час та після Революції Гідності.

---

⁴ Формування громадянської позиції футбольних ультрас (на прикладі «Динамо» та «Ворскли», 1991-2019 рр.) [Електронний ресурс] // НуКМА, Олександр Мельниченко. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17584/Melnychenko_Formuvannia_hromadianskoi_pozysii_futbolnykh_ultras%28na_prykladi_%C2%ABDynamo%C2%BB_ta_%C2%ABVorskly%C2%BB%2C1991-2019_rr.%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

⁵ Футбольний фанатський рух як фактор політичних змін у східноєвропейських країнах : кінець 1980-х - 2014 рр. [Електронний ресурс] // УКУ, Олександр Бабенко. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://opac.ucu.edu.ua/cgi-bin/koaha/opac-detail.pl?biblionumber=304852&query_desc=kw%2Cwrdl%3A%20%D0%91%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.

РОЗДІЛ I

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК УЛЬТРАС В УКРАЇНІ ЯК СПІЛЬНОТА

Перед тим, як дослідити діяльність футбольних фанатів в 2011-2014 роках, варто окреслити як формувався ультрас впродовж років. Як вже згадувалось у вступі, активна форма вболівання за рідний клуб стала набувати популярності ще у роки СРСР. Тоді популярним був британський стиль вболівання, головною ознакою котрого були кричалки (як схвальні в знак підтримки своєї команди та гравців, та кричалки що висміювали і глузували з гравців іншої команди), бійки із міліцією та фанатами команди-противника, цей стиль умовно мав назву хуліганство, відповідно тоді фанати були хуліганями. Бійки були невід'ємною частиною життя фанатського руху, адже з роками напруга між футбольними командами зростала все більше й більше, що спонукало найактивніших вболівальників відстоювати честь свого клубу навіть «кулаками». Суперництво між командами було нормальним та зрозумілим явищем, адже спорт це завжди конкуренція, однак здебільшого багаторічні конфлікти та ворожість вболівальників однієї команди до іншої існувала не лише через футбольні аспекти. Так, наприклад, у всьому СРСР було негативне ставлення до команд із Москви («ЦСКА Москва», «Спартак Москва», «Динамо Москва», «Торпедо Москва»), причина була очевидна – команди з Москви мали найкраще фінансування в союзі, не було перешкод від, привілеї у виборі найкращих футболістів та тренерів тощо⁶. Українські ж клуби та їх вболівальники в свою чергу, ще з 80-х років активно протистояли та мали конфлікти із «москвичами» на фоні національного питання. Як згадував один із фанатів «Динамо» Київ В'ячеслав Зінкевич – « ... у 1985-1986-му, динамівські

---

⁶ Такого мусорського свавілля, як у часи незалежності, за советів не пригадую, – фанат "Динамо"
[Електронний ресурс] // sport.24tv.ua. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
https://sport.24tv.ua/takogo_musorskogo_svavillya_yak_u_chasi_nezalezhnosti_za_sovyetiv_ne_prigaduyu_fa_nat_dinamo_n1038474.

фанати почали приносити на стадіон жовто-блакитні стяги. Нас тоді збиралося вельми багато – три сектори (два нижніх і верхній) були забиті "в гімно". То з одного боку. З іншого заповнювалося два верхніх сектори... Особливо свою українськість проявляли під час матчів з московськими клубами»⁷. Ці протистояння між Києвом та Москвою підтримувались і вболівальниками з інших українських команд⁸, що говорить про принциповість цього конфлікту для всього фанатського руху серед українців.

Розпад СРСР означав і розпад єдиної футбольної ліги для всіх республік, і відповідно припинення багаторічного протистояння українських команд проти російських. Звісно, з часів незалежності України було достатньо багато матчів між командами з цих двох країн, проте конфлікт втратив актуальність через зникнення головного фактору – регулярного спортивного протистояння. Для того, щоб такий рух як «хуліганство» існувало та розвивалось, потрібно щоб було суперництво, і що важливо, не лише в контексті футболу. За роки союзу серед українських команд не було сильних сутичок чи конфліктів, лише мінімальна ворожнеча, наприклад як між «Динамо Київ» та «Чорноморець Одеса», чи між «Дніпро» та «Металіст» із Дніпра та Харкова відповідно⁹. На противагу цьому, до незалежності України серед деяких клубів була створена «коаліція», де вболівальники одного клубу підтримували інших, головною дружбою між клубами можна сміливо вважати тріумвірат «Динамо», «Дніпро» та «Карпат», котрі почали підтримувати один одного ще з 80-х років через однакову проукраїнську позицію¹⁰, також дружні стосунки мають українські команди «Шахтар» з Донецька, «Чорноморець» з Одеси та «Ворскла» з

---

⁷ Такого мусорського свавілля, як у часи незалежності, за советів не пригадує, – фанат "Динамо" [Електронний ресурс] // sport.24tv.ua. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://sport.24tv.ua/takogo_musorskogo_svavillya_yak_u_chasi_nezalezhnosti_za_sovyetiv_ne_prigaduyu__fanat_dinamo_n1038474.

⁸ Там само

⁹ Там само

¹⁰ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Максимом «Коця» від 8 листопада 2022 року, інтерв'юєр – Святослав Онуфрик.

Полтави¹¹. Окрім того, що учасники співдружностей не конфліктували один із одним, також вболівальники тріумфіратів підтримували один одного в іграх проти ворожих команд¹². Саме таким чином були сформовані головні протистояння між футбольними фанатами, однак все ж таки, для вболівальників та українського футболу загалом, 90-ті роки були дуже важкими – футбол був у занепаді через нові умови що виникли з незалежністю, відповідно фанатський рух потребував переосмислення та перетворення в щось нове, що підходило б новим реаліям. Таким чином, 90-ті роки стали перехідним періодом для усієї вболівальницької спільноти.

На період 2000-х років припадає підвищення рівня цікавості до українського футболу, це пов'язано із двома ключовими факторами – по-перше, футбол у всьому світі став набувати риси культурного феномену, свого роду подія, яку стали ретранслювати не тільки для тих, хто слідкує за футболом, але й також для нейтрального глядача, в результаті чого за допомогою такої цікавості в світ футболу прийшло більше уваги, що конвертувалось у вливання великих коштів, люди почали активніше та з більшою цікавістю слідкувати за грою; по-друге, підкріплюючи вищезгаданий факт, в український футбол теж почали надходити інвестиції, за допомогою яких було підвищено рівень цікавості населення до цього виду спорту (а саме завдяки придбання іноземних гравців, активна співпраця із телевізійними шоу, реконструкція та переоснащення стадіонів тощо). Цей фактор сприяв тому, що на стадіонах стало з'являтися дедалі більше людей, котрі хотіли підтримати свою команду, а отже, потрібно знати як потрібно вболівати. Таким чином, до України прийшов новий стиль вболівання- італійський, котрий відрізнявся від британського тим, що вболівальники, або ультрас, окрім сутичок із правоохоронцями та ворожими

---

¹¹ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Максимом «Коця» від 8 листопада 2022 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

¹² Там само

ультрас, повинні влаштовувати «перфоманс» на стадіоні для підтримки своєї команди саме на трибунах¹³.

Говорячи про «Карпати» та «Динамо», то ці два клуби мають різну статистику відвідування матчів, головною причиною є різний рівень гри – київський клуб за свою історію був успішнішим як і під час гри в СРСР, так і в період незалежності України, таким чином нейтральні любителі футболу навіть не з Києва надавали перевагу у вболівання за столичний клуб. Другою причиною цього питання також є різниця в кількості населення між Львовом та Києвом на користь столиці. Проте все ж, не зважаючи на такі фактори, згідно з опитування 2013 року, клуб «Карпати» Львів вважається третім клубом за популярністю серед глядачів футболу в Україні із 5,6% прихильників команди, в той час як «Шахтар» обрали 23,3% респондентів, а «Динамо» обрали аж 41,7% опитуваних¹⁴. Ця інформація дає змогу зрозуміти що обрані мною команди для дослідження станом на 2013 рік були найвідомішими та найпопулярнішими, відповідно їхні фан-бази були найбільшими в країні. Нажаль, важко визначити або знайти точну інформацію або хоча б приблизну кількість вболівальників того чи іншого клубу, за словами одного з опитаних вболівальників «Коці» ніхто ніколи не відслідковував точну кількість учасників ультрас, адже кожен міг прийти на трибуну та вболівати за свою команду¹⁵.

Проте, варто розуміти різницю між простими глядачами футболу та ультрас – в першу чергу ультрас це група вболівальників, котрі займаються організацією «перфомансу» (вистави, видовища) на трибунах стадіону під час домашнього матчу команди (банери, «кричалки», пісні, використання димових

---

¹³ "Хто ми є" [Електронний ресурс] / Автор невідомий // ultras.org.ua – Режим доступу до ресурсу: <http://ultras.org.ua/about/>.

¹⁴ Популярність українських футбольних клубів та оцінка матчу "Шахтар" - "Динамо" [Електронний ресурс] // Київський міжнародний інститут соціології. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20171110061543/http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=188&t=12&page=2>.

¹⁵ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Максимом «Коця» від 8 листопада 2022 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

шашок тощо), або організують виїзд групи фанатів на матчі рідної команди в інших містах або навіть країнах; в той самий час матчі можуть також відвідувати й інші любителі футболу, котрі хочуть подивитись як грає рідна команда наживо та відчути атмосферу, котра створюється завдяки представникам ультрас. Саме тому, на більшості футбольних стадіонів у всьому світі є навмисно виділені сектори для ультрас, наприклад на НСК «Олімпійський», де грає «Динамо» Київ домашні матчі, ультрас виділено сектори 41 та 43¹⁶, а на «Арена Львів» сектори А9 і А10 належать ультрас «Карпати» Львів¹⁷.

Однак, за словами Максима, вболівальника «Динамо», на сектор міг потрапити кожен бажаючий і доєднатись до фанатського угруповання, лише потрібно було дотримуватись правил, що зазначені на сторінці сайту ультрас, наприклад до сектору заборонено було приходити у стані наркотичного сп'яніння, діяла заборона на вживання алкоголю та куріння, або також заборона на сидіння вболівальника на секторі під час матчу тощо¹⁸. Такі правила є обов'язковими для усіх представників фанатського руху усіх футбольних клубів, і за умови їх порушення відвідувача сектору можуть не впустити або вигнати до іншого сектору чи навіть зі стадіону¹⁹. Ці обов'язки фанатів вказують на те, наскільки добре організованою є ця спільнота та яка відповідальність лежить на тих вболівальниках, які хочуть бути частиною цієї спільноти.

Окрім активної підтримки своєї команди та бійок із представниками ультрас супротивної команди, ця спільнота також займається активним

---

¹⁶ Правила поведінки на секторах Ультрас Динамо [Електронний ресурс] // White Boys Club – Режим доступу до ресурсу: <http://wbc.kiev.ua/rules/>.

¹⁷ Обов'язковий текст для ознайомлення [Електронний ресурс] // Ультрас Карпати Львів Ultras Karpaty Lviv. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/ultras.karpaty/posts/467350427108051/>.

¹⁸ Правила поведінки на секторах Ультрас Динамо [Електронний ресурс] // White Boys Club – Режим доступу до ресурсу: <http://wbc.kiev.ua/rules/>.

¹⁹ Правила поведінки на секторах Ультрас Динамо [Електронний ресурс] // White Boys Club – Режим доступу до ресурсу: <http://wbc.kiev.ua/rules/>.

пропагуванням спорту та здорового способу життя серед молоді. Так, наприклад, вболівальники «Динамо» організовували різні спортивні змагання з різних видів спорту – футбол, змішані єдиноборства, вправи на турніку тощо. Ба більше, ці турніри як правило були благодійними, і зібрані кошти передавали на потреби різним громадським організаціям, а з 2014 року й на потреби батальйонів та військ що захищали Україну на сході²⁰. Як зазначив представник ультрас «Динамо» Максим, що у фан-клубу їхньої команди є прямі контакти із декількома дитячими будинками, котрим вони регулярно збирають кошти для допомоги дітям-сиротам²¹, одним з таких прикладів є збір коштів 24 жовтня 2013 року на НСК «Олімпійський» під час матчу «Динамо» - «Тун»²². Окрім пропагування спорту та благодійності серед молоді, самі ж учасники ультрас є сподвижниками здорового способу життя. Спілкуючись із Юрієм, вболівальником «Карпат», він розповів про те, що він з юного віку дотримується правил субкультурного руху «Straight edge», учасники котрого свідомо відмовляються від будь яких алкогольних, наркотичних, психотропних та тютюнових речовин до кінця свого життя²³. За його словами цих принципів дотримуються багато вболівальників різного віку, і що такий спосіб життя активно пропагується серед молоді²⁴.

Цей розділ дає змогу оцінити діяльність представників ультрас поза контекстом суспільно-політичних подій в країні. Таким чином можна зробити висновок, що фанатський рух як спільнота було сформовано ще до приходу до влади Януковича, і з часом вболівальники ставали дедалі більш помітними й

---

²⁰ Ультрас "Динамо" провели благодійний турнір на підтримку бійців АТО [Електронний ресурс] // Еспресо. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://espreso.tv/news/2015/02/09/ultras_quotdynamoquot_provely_blahodiynyy_turnir_na_pidtrymku_biyziv_ato.

²¹ Інтерв'ю з вболівальником «Динамо» Максимом від 9 квітня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

²² Фани «Динамо» Київ знову допомагають дитячим будинкам [Електронний ресурс] // 19-27. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://1927.kiev.ua/news/view/3298>.

²³ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

²⁴ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

організованими. Ультрас наповнюється цінностями та правилами, які потрібно дотримуватись кожному учаснику групи, що й перетворює звичайних фанатів футболу в організовані групи та в частину суспільства.

РОЗДІЛ II

ДІЯЛЬНІСТЬ УЛЬТРАС «ДИНАМО» ТА «КАРПАТ» ДО РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ (2011 – ЛИСТОПАД 2013)

Проаналізувавши головні тенденції розвитку ультрас як спільноти в Україні до приходу режиму Януковича, можна приступити до огляду діяльності вболівальників Карпат та Динамо від 2010 року і до подій в листопаді 2013 року.

Ще у 2007 році стало відомо, що в Польщі та Україні пройде міжнародний футбольний турнір «Євро-2012»²⁵ підготовка до турніру почалась ще у 2008 році. Варто розуміти, що цей турнір мав неабияке значення не тільки зі спортивної точки зору як одна з найбільших спортивних подій у світі, але й також з економічної – потреба в побудові потрібної інфраструктури починаючи від доріг і залізниці закінчуючи готелями і стадіонами²⁶, а також очікуваний високий дохід від відвідування туристів та вболівальників з усього світу²⁷, та політичної – по-перше, велика міжнародна подія що могла б сприяти створенню нових та покращенню наявних політично-культурних зв'язків із державами заходу, по-друге – Євро-2012 припадало на каденцію президенства Януковича, що очевидно могли сприяти покращенню репутації президента та легітимізацію його минулих та майбутніх політичних рішень. Саме тому вже з приходу нової влади у 2010 році почались активні утиски та переслідування учасників ультрас²⁸, за два роки до Євро. Футбольне хуліганство та порушення порядку на стадіоні були причинами регулярних конфліктів між фанатами та органами правопорядку, однак за словами вболівальника Карпат Юрія ці сутички завжди були частиною культури ультрас²⁹.

---

²⁵ Лукаш І. Євро-2012. Як Україна приймала найбільший футбольний чемпіонат Європи [Електронний ресурс] / І. Лукаш, О. Горчинська // NV.UA. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/vspomnit-vse/den-nezalezhnosti-2019-28-rokiv-nezalezhnosti-yak-ukrajina-priymala-yevro-2012-novini-ukrajini-50038509.html>.

²⁶ Там само

²⁷ Там само

²⁸ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

²⁹ Там само

Новий вектор розвитку подій стався у 2011 році, коли двох осіб Сергія та Дмитра Павличенків звинуватили у вбивстві судді Зубкова, ця справа відома як «Справа Павличенків». Ця подія набула великого резонансу в суспільстві через малу кількість доказів та їх неспівпадіння між собою, однак масовий розголос це дійство набуло в ході офіційної заяви³⁰ підтримки від фан-клубу Динамо Київ сім'ї Павличенків, адже син Дмитра Сергій був учасником ультрасу київського клубу. Текст заяви написаний 13 квітня 2011 року, українською мовою, починається він одразу з позиції ультрасу – «Ультрас столичного «Динамо» рішуче заперечують причетність свого друга і побратима Сергія Павличенка та його батька Дмитра до вбивства судді Зубкова і заявляють про готовність відстоювати сім'ю Павличенків, чого б це не вартувало»³¹. Далі за текстом ми бачимо введення в курс справи, де фанати пишуть про контекст ситуації та про обставини, в яких опинилась сім'я обвинувачених ще до вбивства судді Зубкова – Павличенків позбавили житла і майна та виселили на користь компанії, котра робила там прибудову, підпис поставив Зубков, суд був проведений без участі власників житла³², і саме ці обставини МВС назвали мотивом вбивства. Після цього фанати використовують аргументи, котрі не співпадають із версією слідства та ставлять питання, котрі вочевидь адресовані правоохоронним органам – «Крім того, незрозуміло, чому всупереч всім процесуальним нормам, міліцейські суди таврують Павличенків вбивцями ще до судового розгляду – «невже у нас не діє презумпція невинуватості? Чому прізвище свідка давно відомо пресі, як і найдрібніші обставини справи, які вільно виголошується на брифінгах – де таємниця слідства? Чому не розглядається інших версій? Звідки цей супергерой-ліфтер, що самотужки намагався, за словами представників МВС, затримати двох людей, і які, якщо вірити слідчим, щойно вбивши суддю, не заподіяли шкоди

---

³⁰ Заява ультрас «Динамо»(Київ) на захист сім'ї Павличенків. *ultras.org.ua*.
URL: <http://ultras.org.ua/01096.html>.

³¹ Там само

³² Там само

цьому сміливому свідку?»³³. Далі за текстом я б хотів також відмітити ще один цікавий момент, а саме звинувачення адресовані міліції та владі – «А щодо показів, які нібито вже дали затримані Павличенко(чи один з них) – ми всі чудово знаємо, як працює наша доблесна міліція на отримання показів; показники смертності затриманих у відділках зайвий раз це підтверджують... Родину Павличенків тупо і нахабно підставляють грошовиті дяді, а міліція не менш нахабно використовує їх в якості «стрілочників»... Можливість зіткнутись з ментівським свавіллям, замішаним на корупції – абсолютно реальна для кожного громадянина»³⁴. Ці фрази говорять про репутацію правоохоронних органів в суспільстві станом на 2011 рік, а також про чітко виражену позицію футбольних фанатів проти влади, що й не дивно, адже всі опитані мною вболівальники на питання про реакцію на прихід до влади Януковича ствердно відповіли, що негативно відносились до його персони³⁵. Наприкінці тексту йде звернення від ультрас Динамо до громадян України, де фанати наголошують на важливості підтримки родини Павличенків та супротиву органам влади, що вчиняють несправедливість – «На місці простої київської родини може опинитись будь-хто з нас!.. Вступитись за сім'ю Павличенків повинні не лише фанати «Динамо», адже ми робимо це не просто тому, що знаємо Сергія... На їх місці міг опинитись будь-який українець, тому солідаризуватись з Павличенками і вимагати справедливості повинні не лише їх друзі та приятелі, а й все українське суспільство... Захищаючи Павличенків - ти захищаєш себе! Відновити справедливість в наших силах! Справедливість для сім'ї Павличенків!»³⁶.

Важливо зазначити, що ця справа була важливою не лише для фанатів київського клубу. Зі спогадів двох опитаних вболівальників Карпат Максима та Юрія, ультрас львівського клубу не був осторонь цих подій та також долучався до

---

³³ Там само

³⁴ Там само

³⁵ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

³⁶ Заява ультрас «Динамо»(Київ) на захист сім'ї Павличенків. *ultras.org.ua*. URL: <http://ultras.org.ua/01096.html>.

акції підтримки Павличенків як на стадіонах, так і під час демонстрацій у Києві – «Це дійсно була несправедливість по відношенню до фанатів, а так як фанати завжди один одного підтримують, цей рух набув такого розголосу».³⁷ За словами львів'ян, їм не було дивно, що цей рух також підтримали й вболівальники зі всієї України, в тому числі й з ворогуючих команд, наприклад з Шахтаря з Донецьку чи одеського Чорноморця³⁸. Такі факти демонструють особливість української фанатської спільноти, адже в такий кризовий момент ця справа була небайдужа та важлива не лише для друзів Павличенків із середовища ультрас Динамо, але й також для кожного вболівальника будь якого клубу.

Така заява стала каталізатором конфліктів між фанатами та чинною владою, текст мав чіткі питання спрямованні саме до режиму Януковича, що створило напружену ситуацію у суспільстві. Заклики до боротьби проти несправедливості та публічна заява про готовність боротися до останнього підтвердились масовими акціями протесту, що почались від фанатів столичного клубу і отримали продовження в багатьох містах України, а надписи на стінах «Свободу Павличенкам» можна зустріти в будь якому населеному пункті й досі.

Коли у жовтні 2012 року було оприлюднено вирок Павличенкам, хвиля демонстрацій досягла свого апогею. Окрім вищезгаданих графіті, на стадіонах українських міст також з'явилися банери з вимогою звільнити сім'ю Павліченків. Однак найбільшої уваги подія набула після 14 жовтня 2012 року, коли ультрас "Динамо" та учасники руху "Автономний опір" пройшли під гаслом "Свободу Павліченкам" під час маршу на честь 70-річчя УПА в Києві. Сама акція набула резонансу через використання піротехніки та спалення прапора Партії Регіонів та КПУ³⁹. 25 листопада того ж року тисячі киян вийшли на мирний мітинг із

---

³⁷ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Максимом «Коця» від 8 листопада 2022 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

³⁸ Там само

³⁹ Під час маршу "Свободи" спалили прапори ПР і КПУ. *Українська правда*. URL: <http://pravda.com.ua/news/2012/10/14/6974607/>.

закликом звільнити Павличенків⁴⁰, а січень 2013 року ознаменувався хвилею протестів у багатьох містах України, зокрема в Чернівцях, Чернігові, Умані, Єнакієвому, Броварах, Запоріжжі, Одесі, Сумах, Рівному, Києві та інших. Ця масовість заходів отримала й відгук від правоохоронних органів, 3 лютого 2013 року Рада Суддів заявила – «Проведення масових акцій з метою схилити суд до ухвалення бажаного судового рішення є нічим іншим як спробою тиску на суд і втручанням у діяльність зі здійснення правосуддя, що неприпустимо у демократичному суспільстві. Відповідно до ст. 126 Конституції України, вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється»⁴¹. Згодом, 2014 року 24 лютого, вже за нової влади, Павличенків було звільнено як «політв'язнів», як зазначає інтернет видання «Українська правда» - «Ультраси» пробували штурмувати парламент і давали депутатам годину на те, щоб Павличенків звільнили. Парубій домовився, щоб «ультраси» почекали, і пішов вирішувати в залу»⁴².

Окрім справи Павличенка, між ультрас та владою відбувалися й інші сутички. Чемпіонат Європи з футболу 2012 року проходив у Польщі та Україні одночасно з періодом правління Віктора Януковича. Як і будь-яка інша міжнародна подія, ця подія має вирішальне значення для розвитку інфраструктури (нові стадіони, нові логістичні можливості, будівництво нових місць для ночівлі та розваг іноземних туристів тощо), економіки приймаючої країни (великі фінансові інвестиції, потужний розвиток туризму через приїзд великої кількості іноземних вболівальників тощо), а також з точки зору спорту. Враховуючи також протести проти влади, організовані завдяки вболівальникам у справ Павличенків, можна прослідкувати пряму взаємозалежність між цими факторами та збільшенню фактів утисків та переслідувань фанатів. Найбільш показовим

---

⁴⁰ . Тисячі людей в Києві вийшли на мітинг на підтримку Павличенків. *TCH*.

URL: <https://tsn.ua/ukrayina/dvi-tisyachi-lyudey-v-kiyevi-viyshli-na-miting-na-pidtrimku-pavlichenkiv.html>.

⁴¹ Рада суддів сприймає підтримку Павличенків як тиск на суд. *TBI*.

URL: https://web.archive.org/web/20130203024328/http://tvi.ua/new/2012/12/03/rada_suddiv_spryymaeye_pidtrimku_pavlychenkiv_yak_tysk_na_sud.

⁴² Рада звільнила Павличенків як політв'язнів. *Українська правда*.

URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/02/24/7016123/>.

випадком у цьому контексті є матч Динамо – Карпати 7 серпня 2011 року в Києві, коли під час матчу на трибунах ультрас обох команд скандували (далі мовою оригіналу) – « Спасибо жителям Донбаса за президента ...*» (* - нецензурне слово)⁴³. Це гасло набуло популярності навіть поза Києвом, її вигукували в Харкові, у Львові, в Дніпрі, після чого відбувались масові затримання та сутички вболівальників із міліцією. Однак, перед тим як це гасло почали скандувати фанати обох команд, сталась ще більш важлива подія – під час поєдинку на гостьовому секторі ультрас Карпат було вивішено банер із зображенням Шухевича та Бандери, і через деякий час представник охорони порядку на стадіоні (стюард) вирішив зірвати банер без жодного попередження, що спровокувало і призвело до побиття стюарда фанатами⁴⁴. Сутичка набула розголосу одразу після матчу, коли багатьох фанатів почали переслідувати і викликати до відділків міліції⁴⁵, самі ж вболівальники були впевнені, що ці утиски були пов'язані саме з образливим гаслом в сторону Януковича⁴⁶. Саме цей інцидент став каталізатором ще більших переслідувань вболівальників по всій країні, і вже навесні 2012 року ця ситуація набула нових форм - Верховна Рада України підтвердила законопроект №9662, котрий стосувався «...забезпечення громадського порядку та безпеки до, під час та після проведення футбольних матчів»⁴⁷, окремі пункти якого викликало обурення серед вболівальників, а саме: «...заборона демонстрації плакатів, банерів, прапорів, штандартів, у тому числі політичного змісту, та інших носіїв, що зачіпають честь і гідність»⁴⁸, «...порушення правил... переміщення між секторами спортивної споруди»⁴⁹, розширення повноважень МВС під час

---

⁴³ Футбольні фани обматюкали Януковича. *Українська правда*.

URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2011/08/9/6472706/>.

⁴⁴ Суркіс звільнив співробітника "Динамо", який зірвав банер з Шухевичем [Електронний ресурс] // *gazeta.ua*. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://gazeta.ua/articles/sport/_surkis-zvilniv-spivrobotnika-dinamo-yakij-zirvav-baner-z-suhevichem/394247.

⁴⁵ Інтерв'ю з вболівальником «Динамо» Максимом від 9 квітня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

⁴⁶ Там само

⁴⁷ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів»: Закон України від 29.12.2011 р. № 9662.

URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=42250.

⁴⁸ Там само, стаття 173-4

⁴⁹ Там само, стаття 173-3

матчу⁵⁰, а також створення Національної футбольної інформаційної бази даних (НФІБД) – «це база, до якої вносяться особисті дані про осіб порушників громадського порядку та громадської безпеки, які визнані компетентними органами і яким заборонено відвідувати країни, спортивні споруди, населені пункти, де відбуваються футбольні матчі»⁵¹. Цей законопроект ультрас Динамо та всіх інших клубів сприйняли як цензуру та обмеження своїх прав, в результаті чого футбольні фанати України оголосили протест і назвали такі дії «репресіями»⁵². Ці факти призвели до того, що ультрас почали активну пропаганду із закликом не відвідувати матчі Євро-2012 та ігнорувати цей турнір, щоб підтримати боротьбу проти режиму Януковича⁵³.

Аналізуючи цей період, що був описаний вище, діяльність вболівальників Карпат та Динамо формувалась поетапно та змінювала свій вектор розвитку в залежності від внутрішніх соціально-політичних подій. Фанати як спільнота ще до Революції Гідності об'єдналась в одну силу однодумців, котрі чітко розмежовували внутрішні спортивні суперечки та конфлікти із владою. Справа Павличенків продемонструвала єдність ультрас в кризовий момент, коли за підтримку двох вболівальників Динамо заступились вболівальники з різних клубів та міст. Акції на підтримку Дмитра та Сергія досягнули настільки великих масштабів, що ця резонансна подія набула розголосу в медіа, і на акції протесту проти затримання вийшли тисячі громадян України, які не були пов'язані футболем. Саме завдяки консолідації фанатських сил ще у 2011 році вдалося досягнути такої підтримки та справедливого звільнення Павличенків через декілька років. Ставивши питання фанату Карпат Юрію про те, чи не було йому дивно бачити як в акціях за справедливість двох вболівальників Динамо брали участь представники фанатського руху майже всіх клубів України, в тому числі й

---

⁵⁰ Там само, стаття 13-3

⁵¹ Там само, стаття 18-1

⁵² Закон 9662 - зробимо зі стадіонів тюрми. *Dynamo.Kiev.UA*. URL: <https://dynamo.kiev.ua/blog/91139-zakon-9662-zrobimo-z-stadonv-tyurmi>.

⁵³ Інтерв'ю з вболівальником «Динамо» Максимом від 9 квітня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

з ворогуючих команд, наприклад з одеського Чорноморця, луганської Зорі чи донецького Шахтаря, я отримав наступну відповідь – «Всюди були свідомі осередки, які розуміли що відбувається в країні»⁵⁴.

Справа Павличенків породила майбутні наступні конфлікти між ультрас та владою. Відсутність хоча б якоїсь реакції на мирні акції підтримки звинувачених змусила вболівальників діяти активніше та радикальніше. Якщо спершу тисячі людей збирались із закликами справедливого розслідування та суду над Дмитром та Сергієм, то згодом це перейшло в стадію спалення символіки Партії Регіонів та скандуваннями образливих гасел на всіх стадіонах України. Замість діалогу та пошуку порозуміння між владою та фанатами, останні лише зазнавали переслідувань від правоохоронних органів та утисків у вигляді нових законів та обмежень під час матчів. Ці фактори культивували серйозний конфлікт між режимом Януковича та вболівальниками, що з часом тільки набирала нових обертів, враховуючи проведення та організацію Євро 2012 в Україні.

Проаналізувавши та переглянувши хронологію та розвиток вищеописаних подій можна зробити висновок, що діяльність футбольних фанатів Динамо та Карпат в період з березня 2011 року та до Революції Гідності полягала в захисті свобод Павличенків, що згодом, через агресивну позицію влади проти фанатів, переросло в особисте протистояння ультрасу із тогочасною владою.

---

⁵⁴ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

РОЗДІЛ ІІІ

ДІЯЛЬНІСТЬ УЛЬТРАС «ДИНАМО» ТА «КАРПАТ» ПІД ЧАС РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ (ЛИСТОПАД 2013 – ЛЮТИЙ 2014)

Соціальна напруга в країні зростала щорічно і дедалі з більшими темпами. Піковою точкою обурення населення стали події на Майдані незалежності 2013-2014 років, котрі згодом отримують назву Революція Гідності. Євромайдан виник через сукупність факторів та процесів, котрі були запущені ще за початку каденції Януковича, і саме завдяки діяльності фанатів ми можемо отримати окремий контекст подій під час Революції гідності.

У попередньому розділі була можливість дослідити, з яких причин зростала напруженість між ультрас та владою, і побачити причинно-наслідкові зв'язки між подіями та процесами, що були запущені. Фанати ще за декілька років до Революції стали одними з найголовніших ворогів тогочасної влади, а сам конфлікт вже набув характеру регулярних суперечок та навіть сутичок. Активний протест фанатів проти міліції став одним з найголовніших ретрансляторів суспільного невдоволення політикою Януковича. Їхня діяльність стала будуватись на протесті до діючого режиму, кожний матч футбольних клубів відбувався разом із «перфомансами» вболівальників із протестами проти Януковича та його поплічників. Але попереду був Майдан, після котрого образ футбольного фаната набрав нових та унікальних рис.

Спершу, варто пригадати як починалась Революція Гідності. 21 листопада 2013 року уряд Миколи Азарова заявив про призупинення підготування до укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом⁵⁵, що означало зміну вектору розвитку зовнішньої політики в сторону Росії⁵⁶. Цей указ викликав масові обурення та спричинив протести по всій Україні,

---

⁵⁵ Уряд прийняв розпорядження про призупинення процесу підготовки до укладання Угоди про асоціацію з ЄС [Електронний ресурс] // Веб-портал "Урядовий Портал". – 2013. – Режим доступу до ресурсу: https://web.archive.org/web/20140124155404/https://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_

⁵⁶ Там само

протестувальники почали облаштовувати на Майдані Незалежності наметові містечка, 30 листопада мітингувальників з використанням грубої фізичної сили розігнали силовики, травм зазнало більшість учасників протесту⁵⁷. На наступний день, 1 грудня, в Києві відбувся масовий мітинг за участю більше ніж 500 тисяч людей, котрий закликав до відставки уряду Азарова⁵⁸. Ці події в сукупності і є початком Євромайдану.

До Києва зі всієї України почали з'їжджатись десятки тисяч людей. Ця подія стала всенаціональною та набула неабиякого розголосу. Не були осторонь також футбольні фанати, котрі приїжджали із Криму, Донецьку, Харкова, Одеси, Ужгорода, а також зі Львова. Вболівальник Карпат Максим не був здивований тим, що в Київ приїхали фанати з різних куточків країни, головним аргументом для нього є те, що це був «протест проти влади»⁵⁹. Події, що передували Майдану, говорили про неминучий виплиск всього негативу, що роками накопичувався до Януковича, і тому цю подію не оминули й одні з найбільших ворогів – футбольні фанати. Однак, варто також пам'ятати про те, що акції протесту проти влади відбувались не тільки в Києві, але й в містах по всій Україні. З одного боку, зрозуміло що центром усіх подій в листопаді-грудні була столиця, де збиралось сотні тисяч людей, проте в той же час небайдужі збиралась в своїх містах щоб також продемонструвати свою позицію, щоб показати що цей протест всеукраїнський – «Багато фанатських рухів зі всієї України приймали участь на Майданах або в Києві або в своїх містах, хотів би в цьому аспекті виділити фанатів Зорі Луганськ чи Шахтаря Донецьк, бо їй це було набагато складніше, ми

---

⁵⁷ Розгін Євромайдану: 7 осіб госпіталізовані, 35 - із травмами. *"Українська правда"*.

URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/30/7003777/>.

⁵⁸ Ukraine unrest: protesters blockade government sites. *BBC*. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25180502>.

⁵⁹ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Максимом «Коця» від 8 листопада 2022 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

розуміємо які там були настрої в тих регіонах, їх кількісно було сто людей, і протистояння було проти тисячі людей»⁶⁰.

Проте сам факт протесту проти влади не був єдиною та головною мотивацією для ультрас. Наприклад, за словами Юрія із ультрас Карпат, в нього було бажання помсти міліцейським із «Беркуту» за ті бійки, що траплялись «неодноразово та регулярно»⁶¹. Від одного з лідерів фанатського руху в перші дні звучали слова про необхідність підтримки та захисту мітингувальників. Але акцент явно був зроблений на потребі захисту рідного міста та про боротьбу із «ментівським свавіллям»⁶². Загалом, мотивації у фанатів різнилися, проте можна зробити висновок, що ультрас в більшості не мали політичних приводів для виступу на Майдані, на відміну від громадян, що вийшли на вулиці з метою підтримати курс на Євроінтеграцію, вболівальники вийшли боротись проти міліції та самої влади⁶³.

Євромайдан зібрав велику кількість людей, і активний розвиток подій (захоплення Будинку Профспілок та КМДА, повалення пам'ятника Леніну тощо) спонукав на організацію людей між собою заради координації своїх дій. Футбольні фанати теж змогли зайняти для себе нішу – окрім вищезгаданих подій в Будинку Профспілок та КМДА і з пам'ятником Леніна, представників ультрас можна було побачити за різною діяльністю, наприклад організація загонів самооборони від «Беркуту»⁶⁴, охорона зібрань⁶⁵, активна волонтерська діяльність, вони долучались до Автомайдану та Майданівських сотень⁶⁶, або ж просто «все

---

⁶⁰ Інтерв'ю з вболівальником «Динамо» Максимом від 9 квітня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

⁶¹ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

⁶² Українські ультрас оголошують перемир'я. *ultras.org.ua*. URL: <http://ultras.org.ua/01372.html>.

⁶³ Роль фанатов киевского «Динамо» на Майдане // FANS EDGE. Новостной портал о: фанатах, драках футбольных хулиганов, ultras и обо всем, что связано с околосфутболом. – 2015. – 30 січня / Електронний ресурс: <https://fans-edge.info/rol-fanатов-kievskogo-dinamo-pamajdane/>

⁶⁴ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Максимом «Коця» від 8 листопада 2022 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

⁶⁵ Там само

⁶⁶ "Участь ультрас у подіях Майдану та війні на Сході", 2017. *Obozrevatel*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1bsF9GYwnvg>.

зводилось до метання бруківки і стрільби з «флобера»⁶⁷. Ще однією важливою ознакою діяльності ультрас було відсторонення від політики та відмова від співпраці із будь-якими політичними діячами чи силами⁶⁸, тому їхня діяльність виокремлювалась та мала свої чіткі риси, діяльність фанатів була окремою від усіх інших процесів. Загалом, велика частка ЗМІ після подій на Майдані писали про високий рівень організації та координації дій ультрас^{69 70 71}, мовляв що саме ці якості відрізняли їх від усіх інших об'єднань чи організацій що брали участь в Революції Гідності, а також про те що саме футбольні фанати були одним з найпомітніших та найчисельніших груп на Євромайдані.

16 січня Верховною Радою було затверджено указ номер 3837⁷², який отримав назву «диктаторські закони». Така назва пояснюється тим, що цей закон сильно обмежував права громадян, вводив цензуру для ЗМІ та максимально розширював повноваження правоохоронних органів та влади⁷³. Деякі обмеження так само стосувались і футбольних фанатів, а саме «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень під час проведення футбольних матчів)»⁷⁴. Мітингувальники та інші громадяни зустріли ці рішення хвилиною обурень, в публічному просторі люди різних верств населення, від опозиційних політиків до журналістів, оголошували заклики до скасування цих законів та до відставки

---

⁶⁷ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

⁶⁸ Турин Р. Від «хуліганів» до героїв. *Український Тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/Society/251287>.

⁶⁹ Там само

⁷⁰ Костюк Б. "Ультрас на захисті України: від майдану – до боїв на донбасі". *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29166465.html>.

⁷¹ Горелов Д. "Рух футбольних фанатів в Україні". Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/rukhn-futbolnikh-fanativ-v-ukraini-analichna-zapiska>.

⁷² Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо відповідальності за вчинення адміністративних порушень під час проведення футбольних матчів) // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. – 2014. – 18 січня / Електронний ресурс: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49435

⁷³ Червоненко В. Що заборонили та обмежили українцям новим законом?. *BBC*.

URL: https://web.archive.org/web/20210710012113/https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/01/140116_rada_law_rights_vc.

⁷⁴ Там само.

уряду Азарова. 19 січня відбулось «Народне Віче», на якому було декілька десятків тисяч людей⁷⁵. Проте радикально налаштовані учасники Майдану, велика частка яких становила ультрас, вирішили штурмувати позиції охорони урядового кварталу. Це спричинило масштабні сутички та перші жертви 22 січня⁷⁶.

Радикальність футбольних фанатів можна пояснити двома аргументи – по перше, міліція та інші правоохоронні органи вже неодноразово демонстрували свою силу, до мітингувальників застосовували грубу фізичну силу незважаючи на стать чи вік, на грубу силу потрібний сильний та активний самозахист, саме тут були корисні спортивна та активна молодь, що готова була захищати Майдан від побиття; по друге, як зазначає Максим, представник ультрас Динамо Київ – «Чому ми були такими активними на Майдані? Думаю через те що у нас був досвід протистояння міліції, правоохоронним органам, скажімо так, що ми були більш загартованими фізично, а в деяких моментах і ментально... з досвіду протистоянь ми розуміли, що потрібно зараз і вже брати активну участь, бо далі діла не буде з Януковичем»⁷⁷.

Проте, крім міліції, ворогами Революції були й так звані «тітушки», ось як їх описує вільна електронна енциклопедія «Вікіпедія» - «збірна назва найманців, часто люмпенізованих кримінальних елементів, гопників, молодиків, у тому числі спортсменів, які використовувалися українською владою (насамперед Януковичем) для застосування фізичної сили і участі в масових сутичках; зокрема, для перешкоджання діяльності опозиційних активістів та для дій проти вуличних протестів: провокацій, підпалів машин, залякування, побиття та розгону демонстрацій, впливу на процес голосування на виборах тощо»⁷⁸.

---

⁷⁵ Календар Майдану. 19 січня 2014. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні*. URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1338>.

⁷⁶ Рубікон Майдану. Сім років тому в Києві були вбиті перші учасники Революції гідності. *НВ*. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/22-sichnya-2014-zaginuli-pershi-uchasniki-revolyuciji-gidnosti-istoriya-maydanu-novini-ukrajini-50136710.html>.

⁷⁷ Інтерв'ю з вболівальником «Динамо» Максимом від 9 квітня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

⁷⁸ Тітушки. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Тітушки>.

Масовості цей рух набув якраз під час подій осені 2013 року, коли «тітушки» спільно з міліцією атакували та розганяли мирні акції протесту на Майдані Незалежності. 20 січня 2014 року на вулицях Києва «тітушки» організували масові провокації та безпорядки в місті, вже на наступний день ультрас багатьох клубів на своїх офіційних інтернет-сторінках заявили про підтримку та захист «Євромайдану» від «тітушок»^{79 80}. Головною інформацією в цих заявах був заклик до фанатської спільноти не спокушатись на «брудні» гроші і не допускати того, щоб хтось опинився в рядах «тітушок», про це офіційно заявили такі фан-клуби як «Кривбас» Кривий Ріг, «Шахтар» Донецьк, «Дніпро», і навіть вболівальники ФК «Таврія» із Сімферополя⁸¹. Варто додати, що спільнота вболівальників львівських Карпат ще в грудні заявили, що вони підтримують протести в Києві та оголосили «мобілізацію» задля виїзду до столиці в знак підтримки Євромайдану⁸². Таким чином, ми бачимо що ультрас Карпат, Динамо та інших тепер офіційно виступили в знак підтримки мітингувальників як окремі організації, залучаючи все більше своїх та зовнішніх ресурсів, організовуючи ряди самооборони та збираючи необхідні речі для потреб мітингувальників. Майдан в обличчі ультрасу остаточно отримав підкріплення у виді фізичної сили для захисту від ворога та добре організовану та велику групу молодиків, що вдало зосередили свої навички задля активної протидії силам режиму Януковича.

Такі заяви не були випадковістю чи та містили в собі серйозну стурбованість ситуацією, адже навіть в середовищі українських ультрас були люди, що ставали «тітушками», втекли до Росії чи навіть брали участь у військових діях у 2014 році на боці сепаратистів – «Скажемо так, серед донецьких і сімферопольських фанатів багато гнилих людей виявилось, які або в ДНР-і воюють або приєднались до

---

⁷⁹ Ультрас проти тітушок. Чому фанати виходять на Майдан. 19-27.

URL: <https://1927.kiev.ua/news/view/8051>.

⁸⁰ Соловійов М. Ультрас семи футбольних клубів підтримали мітингувальників на Грушевського [Електронний ресурс] / Максим Соловійов // Український тиждень. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://tyzhden.ua/ultras-semy-futbolnykh-klubiv-pidtrymaly-mitynhuvalnykiv-na-hrushevskoho/>.

⁸¹ Там само

⁸² Там само

російської армії, яка зайшла в Крим... дехто приїжджав, тусувався у Львові деяких час, а потім пішов у народну міліцію ДНР...»⁸³ Причини такої неоднозначності в лавах футбольних фанатів можуть бути різними. На мою думку, найкраще цю проблему в свій час описав письменник Сергій Жадан ще 2014 року – «Сказати, що всі ультрас вийшли на Майдани країни – не правильно. Кожен сектор на будь-якому стадіоні складається з багатьох груп, і погляди у них на ті чи інші політичні події не є однаковими. Різні люди стоять: є якісь реальні праві, які можуть і зігнати; є такі, що їх швидше назвеш поміркованими націоналістами чи українськими патріотами; є люди, для яких ідеологія в принципі не важлива, вони просто ходять на футбол: для них фанатський сектор – це відчуття єдності».⁸⁴ Проте все ж таки, кількість фанатів що не брали участі та не допомагали Євромайдану була незначною. Футбольні фанати стали на захист мітингувальників по всій країні, ультрас з Донецьку, Дніпра, Харкова та навіть із того ж Сімферополя масово приїжджали до Києва та ставали пліч-о-пліч із фанатами ворогуючих клубів, щоб захищати спільні інтереси, також не варто забувати про мітинги та протести, котрі відбувались в інших містах України – в Харкові, Полтаві, Донецьку, у Львові, містах в Криму тощо відбувались організовувались локальні Євромайдани, в деяких містах захоплювались будівлі ОДА, головною силою цих рухів ставали місцеві футбольні фанати.

Ще в першому розділі дослідження була можливість переконатись у тому, що не зважаючи на спортивний азарт та багаторічні протистояння клубів між собою, фанатський рух України консолідований та готовий до об'єднання в часи найбільших криз – так було під час «Справи Павличенків», так було під час Євро-2012, так було і під час Революції Гідності. З перших днів Майдану не було жодних сутичок чи конфліктів між вболівальниками ворогуючих клубів, за словами Максима із ультрас Карпат – «Мені здається, що коли у вас є спільний

---

⁸³ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

⁸⁴ Малий Т. Про фанатів без фанатизму. *Zaxid.net*. URL: <https://zaxid.net/news/>.

ворог, спільна загроза, то амбіції відходять на другий план»⁸⁵. Логічним підтвердженням цим слів став день 22 лютого, коли було оголошено про безтермінове перемир'я між фан-клубами та фанатськими угрупованнями всієї країни⁸⁶. В заяві вказується причина оголошення перемир'я – «...ми вважаємо, що продовжувати будь-які протистояння між собою - це злочин, який зіграє проти нас же самих і в підсумку тільки погіршить сьогоденню ситуацію в суспільстві»⁸⁷. Перемир'я означало собою заборону на навколофутбольні сутички та бійки із використанням футбольної атрибутики, також на скандування гасел в сторону фанатів команди супротивника, на графіті та надписи на банерах, що містять в собі образливі фрази щодо фанатів будь-якої команди.⁸⁸ Така заява є унікальною не лише для українського футболу, але й для світового, адже сама філософія ультрас команд в усьому світі пов'язана із навколофутбольною підтримкою своєї команди, тобто демонстрація своєї сили в бійках та провокаціях на стадіоні та поза ним, забігаючи наперед, вболівальник Карпат Максим сказав, що для футбольного «двіжу» відсутність боротьби та сутичок є поганим, через що сьогодні фанатський рух сам по собі у занепаді⁸⁹. Однак всім зрозуміло, чому так відбувається, а тому сумнівів у такому рішенні не було, варто зацентувати увагу на наступній цитаті із тієї ж заяви – «Крім цього вважаємо, що зараз відносини між нами повинні будуватися за принципом того, що ми всі в першу чергу - Українці. Тобто на першому місці повинні бути взаєморозуміння, довіра та взаємовиручка. Закликаємо всіх українських уболівальників, які не перебувають в жодних фанатських рухах (йдеться не лише про футбол), приєднатися до цього перемир'я і без агресії ставитися один до одного, незважаючи на те, які б протистояння не були між нашими командами на спортивних полях і

---

⁸⁵ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Максимом «Коця» від 8 листопада 2022 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

⁸⁶ Українські ультрас оголошують перемир'я // Український ультрас-портал. – 2014. – 22 лютого / Електронний ресурс: <http://ultras.org.ua/01372.html>,

⁸⁷ Там само

⁸⁸ Там само

⁸⁹ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Максимом «Коця» від 8 листопада 2022 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

майданчиках»⁹⁰. Завершується заява фразою, котра проголошує єдність молодиків – «Від Луганська до Карпат фанат фанату - друг і брат».⁹¹

Ще задовго до подій на Майдані режим Януковича демонстрував авторитарні та грубі методи «заспокоєння» та приручення вболівальників, однак ці сутички та конфлікти не отримували належної підтримки від спільноти через стереотипні міркування щодо фанатів, їхні протести та дії сприймалися як «хуліганство», однак під час перших сутичок в листопаді 2013 року представники ультрас були одними з перших, хто в черговий раз виступив проти злочинної влади. Революція Гідності безумовно змінила країну та мільйони українців по всьому світу. В цьому контексті також можна спостерігати трансформацію футбольних фанатів не тільки Динамо та Карпат, але й з усієї країни. Ще до Євромайдану та лютневих подій 2014 року учасники ультрас долучались до мітингів проти міліції та «Беркуту» із закликами до захисту свого міста та своїх співгромадян, однак вже у зв'язку із загостренням ситуації та після перших жертв на Майдані риторика змінилась на «захист України»⁹², вдало підкреслює цю зміну остання фраза в заяві про перемир'я – «Слава Україні»⁹³. Українські футбольні фанати з футбольних хуліганів змінилися на найбільших патріотів своєї держави, що відстоюють права та борються за справедливість українців.

---

⁹⁰ Українські ультрас оголошують перемир'я // Український ультрас-портал. – 2014. – 22 лютого / Електронний ресурс: <http://ultras.org.ua/01372.html>,

⁹¹ Там само

⁹² Там само

⁹³ Там само

РОЗДІЛ ІV

ДІЯЛЬНІСТЬ УЛЬТРАС «ДИНАМО» ТА «КАРПАТ» ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ (ЛЮТИЙ 2014 – ГРУДЕНЬ 2014)

Революція завершилась, кожний може трактувати цю подію по-різному, для когось це перемога над режимом Януковича, для когось це особиста трагедія, для когось це історичний епізод в історії України. Після втечі Януковича з'явилось ще більше викликів для держави, адже вже в лютому починалась анексія Криму⁹⁴, а в березні починались перші проросійські виступи на сході та півдні України⁹⁵. Майдан ще поспішав розходитись навіть після втечі злочинної влади, протягом деякого часу залишались намети та далі проводились тренування з самооборони, головними ініціаторами яких були київські фанати⁹⁶. Вони не усвідомлювали що буде далі, однак розуміли що потрібно готуватися, тому й надалі проводили зібрання, проводили тренування та мобілізували ресурси, щоб бути готовим до усього.⁹⁷ Можна констатувати той факт, що напад Росії в квітні 2014 року не приголомшив фанатів, вони були готові до боротьби.

Звісно, не всі фанати-учасники Майдану взяли зброю до рук та відправились на схід, однак як зазначає представник фан-клубу Динамо Артем Худолеєв – якщо хтось і не поїхав на схід, то все ж був залучений до допомоги побратимам у різний спосіб.⁹⁸ Перед тим як говорити про формування добровольчих батальйонів та масового вступу фанатів до їх лав, варто проаналізувати волонтерський рух ультрас. Волонтерство як феномен не було

---

⁹⁴ Окупація й анексія Криму / С. В. Різник // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-74519>

⁹⁵ Головка В. Початок Антитерористичної операції на Донбасі [Електронний ресурс] / Володимир Головка // jnsn.com.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://www.jnsn.com.ua/h/0414Q/>.

⁹⁶ "Участь ультрас у подіях Майдану та війні на Сході", 2017. *Obozrevatel*.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1bsF9GYwnvg>.

⁹⁷ Там само

⁹⁸ Там само

чужим для футбольних фанатів, ще до Євромайдану вболівальники робили збори коштів та необхідних речей для дитячих будинків, організовуючи благодійні турніри чи співпрацюючи із клубом та гравцями команди⁹⁹. Під час Революції Гідності рух волонтерства став масштабнішим та всенародним, і учасники ультрас не пасли задніх, допомагаючи мітингувальникам та використовуючи всі можливі ресурси, наприклад фан-клуб Карпат у співпраці з працівниками клубу організовували перевезення людей автобусами зі Львова до Києва, збираючи також різні медичну чи гуманітарну допомогу¹⁰⁰. На офіційній сторінці ультрасу Динамо Київ в соціальній мережі Facebook можна знайти безліч доказів активної волонтерської діяльності як до війни, так і під час неї. Проте якщо до 2014 року вболівальники збирали кошти на продукти, медикаменти чи одяг для потребуючих, то з початком війни їхня волонтерська діяльність розширилась і набула зовсім інших рис. Фанатські організації команд зі сходу почали збирати кошти для допомоги із евакуацією населення до України, а також для купівлі гуманітарної допомоги різного типу, але найголовнішою ціллю всіх фінансових зборів стала амуніція та екіпірування для футбольних фанатів, що взяли до рук зброю захищати країну¹⁰¹. Як зазначає сам представник фан-клубу Артем Худорлеєв, вперше скерувати та зосередити волонтерську діяльність на потреби військових вдалось навесні 2014 року, спершу було відкрито штаб для збору гуманітарної допомоги як для жертв війни так і для військових, було відкрито рахунок для збору коштів¹⁰², гроші також фанати збирали на стадіонах та влаштовуючи аукціони з продажу футбольної атрибутики¹⁰³. Потреба в такому розширенні діапазону обов'язків

---

⁹⁹ Ультрас "Шахтаря" організували турнір на честь УПА [Електронний ресурс] // dynamo.kiev.ua. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://dynamo.kiev.ua/blog/74706-ultras-shahtarya-organizuvali-turnir-na-chest-upa->.

¹⁰⁰ Соловійов М. Ультрас семи футбольних клубів підтримали мітингувальників на Грушевського [Електронний ресурс] / Максим Соловійов // Український тиждень. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://tyzhden.ua/ultras-semy-futbolnykh-klubiv-pidtrymaly-mitynhuvalnykiv-na-hrushevskoho/>.

¹⁰¹ "Участь ультрас у подіях Майдану та війні на Сході", 2017. *Obozrevatel*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1bsF9GYwnvg>.

¹⁰² Там само

¹⁰³ Там само

полягає не тільки в патріотичному настрої фанатів, але й у тому, що велика кількість учасників різних фанатських угруповань були у складі добровольчих батальйонів, наприклад найбільше вболівальників Динамо Київ та Карпати Львів було в полку «Азов»¹⁰⁴¹⁰⁵ (детальніше про це згодом). Таким чином було встановлені тісні зв'язки ультрас із полком, що допомагало швидше та ефективніше спрямовувати ресурси та можливості фанатів задля забезпечення необхідними речами для військових¹⁰⁶. Однак не «Азовом» єдиним - так само столичний фан-клуб допомагав і іншим військовим з різних батальйонів чи бригад, наприклад «Айдар», «Дніпро-1» та «Дніпро-2», «Донбас», а також 25-тій окремій повітрянодесантній Січеславській бригаді та 80-тій окремій десантно-штурмовій бригаді¹⁰⁷. Так само допомагали своїм побратимам ультрас з усієї України. Що стосується Карпат, то на це питання відповів представник фан-клубу львів'ян Тарас Павлів – «Наші хлопці є у Національній гвардії та в добровольчих батальйонах. Фан-сектор об'єднує людей різного віку, професій і статі. Немає такого, що ти фанат тільки від 18 і до 25 років. У зону АТО поїхали всі, хто мав бажання і знайшов можливість. Це і молодь, і старші, які вже давно служили. У кого були якісь свої причини, ті залишилися у Львові і намагаються допомагати звідси»¹⁰⁸.

Як вже зазначалось вище, волонтерська діяльність активізувалась з причини масового вступу учасників ультрас в добровольчі батальйони. Цей факт є логічним продовженням діяльності фанатів ще від часів президенства Януковича. За свідченнями самих фанатів, після Революції Гідності в них була чітка усвідомленість своїх наступних дій, і було зрозуміло що діяти потрібно

---

¹⁰⁴ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

¹⁰⁵ Інтерв'ю з вболівальником «Динамо» Максимом від 9 квітня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

¹⁰⁶ "Участь ультрас у подіях Майдану та війні на Сході", 2017. *Obozrevatel*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1bsF9GYwnvg>.

¹⁰⁷ Там само

¹⁰⁸ Ультрас львівських "Карпат" беруть участь в АТО [Електронний ресурс] // Еспресо. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://espreso.tv/news/2014/07/10/ultras_lvivskykh_karpat_berut_uchast_v_ato.

рішуче¹⁰⁹. Тому, задля захисту територій України приймалися рішення про створення добровольчих батальйонів. Одним з перших таких батальйонів став «Азов», котрий був утворений 5 травня 2014 року на основі підрозділів патрульної служби міліції особливого призначення із залученням до них цивільних осіб із військовим досвідом чи пройденим курсом пришвидшеної підготовки від МВС¹¹⁰ – «Чесно, один з факторів це те що я просто ненавиджу оцей «руській мір»... і те що вони хотіли нав'язати це в Україні, я не можу сприйняти коли в Україні відбуваються такі речі»¹¹¹, так відповів Юрій із Карпат на питання про особисту мотивацію піти в добровольчий батальйон «Азов» у віці 19 років. Між іншим, Юрій досі служить в лавах ЗСУ як військовий-артилерист, в тому ж «Азов.» Основну частку добровольців склали учасники організації «Патріот України» та учасники Революції Гідності, тому серед перших «азовців» була велика частка футбольних фанатів. Отже, «Азов» був сформований з міліції та з футбольних фанатів, що донедавна вважалося би цілковитим абсурдом, зважаючи на їхню багаторічну історію конфлікту та протистояння. Проте, як зазначали різні представники ультрас, протистояння залишились в минулому, адже в них обох з'явився новий, спільний ворог, тому на цьому фоні їм було легко знайти спільну мову¹¹². Нажаль, не має чіткої інформації про кількість та середній вік ультрас що вступили в «Азов», однак цілком зрозуміло було одне – «У хлопців одна мотивація - очистити нашу землю від окупантів»¹¹³. Також, вважаю за потрібне процитувати відповідь одного з учасників ультрас Динамо з позивним Німець, котрий воює за Україну ще з 2014 року – «На питання чому масово фанати йдуть на війну добровольцями, можна відповісти тим, що це на 100% відповідає нашій

---

¹⁰⁹ *pressing*. ФАНИ ДИНАМО НА ВІЙНІ/ КОМПРОМАТ НА СУРКІСІВ/ ДИНАМО ХОТІЛИ ПРОДАТИ. *Youtube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NuVpftKLnxM>.

¹¹⁰ Про азов. *Азов*. URL: <https://azov.org.ua/pro-nas/>.

¹¹¹ Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

¹¹² Больше чем игра: как футбольные фанаты воюют на Донбасе [Електронний ресурс] // TheInsider. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.theinsider.ua/politics/561ce45236f88/>.

¹¹³ Група ультрас "Динамо" вступила до батальйону "Азов" [Електронний ресурс] // LB.UA. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/society/2014/06/04/268784_chast_ultrasa_kievskogo_dinamo.html.

ідеологічній парадигмі – «бути, а не здаватися»¹¹⁴. Ще одним фактором, котрий сприяв вступу великої кількості фанатів до добровольчих батальйонів, на думку військового з полку «Азов» Павла Мороза, є можливість застосувати свої фізичні данні у такій важливій справі¹¹⁵. Учасники фан-клубу Динамо Київ відомі тим, що всю історію свого існування пропагують спорт та здоровий образ життя, на їхніх трибунах заборонений алкоголь та куріння, самі фанати регулярно організовували спортивні турніри для дітей чи фанатів з різних видів спорту¹¹⁶. Станом на сьогодні, об'єктивно найвідоміший військовий, за сумісництвом також колишній учасник ультрас столичного клубу є офіцер ЗСУ, підполковник Національної гвардії України та командир «Азову» Денис «Редіс» Прокопенко¹¹⁷, котрий вступив до «Азову» ще в 2014 році, а вже 19 березня 2022 року отримав звання Герой України¹¹⁸. Окрім великої чисельності вболівальників в полку «Азов», також футбольних фанатів різних клубів України було багато в інших підрозділах та батальйонах, наприклад активно вступали й до батальйонів «Айдар», «Дніпро-1», «Донбас», «Правий сектор», а також до інших спецпідрозділів¹¹⁹.

Звісно, фанати Динамо Київ чи Карпати Львів були не єдиними представниками фанатського руху під час війни в 2014 році. Самі фанати столичного клубу говорили про те, що їм на початку було незвично спати разом із вболівальниками інших, колись ворогуючих команд¹²⁰. Однак все ж на

---

¹¹⁴ *pressing*. ФАНИ ДИНАМО НА ВІЙНИ/ КОМПРОМАТ НА СУРКІСІВ/ ДИНАМО ХОТІЛИ ПРОДАТИ. *Youtube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NuVpftKLnxM>.

¹¹⁵ УЛЬТРАС ДИНАМО ВИШНЯ/ДОБРОВІЛЬНО ПОЛЕТІВ НА АЗОВСТАЛЬ/ПОГРОЗИ У ПОЛОНІ/РЕДІС/ENG SUB [Електронний ресурс] // *pressing*. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=baIzsV9sQk8>.

¹¹⁶ «Участь ультрас у подіях Майдану та війні на Сході», 2017. *Obozrevatel*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1bsF9GYwnvg>.

¹¹⁷ Ультрас Динамо отримав звання "Героя України" https://football24.ua/ukrayina_tag50819/ [Електронний ресурс] // 24Футбол. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://football24.ua/ultras_dinamo_otrimav_zvannya_geroia_ukrayini_n715283/.

¹¹⁸ Там само

¹¹⁹ «Участь ультрас у подіях Майдану та війні на Сході», 2017. *Obozrevatel*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1bsF9GYwnvg>.

¹²⁰ Больше чем игра: как футбольные фанаты воюют на Донбасе [Електронний ресурс] // *TheInsider*. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.theinsider.ua/politics/561ce45236f88/>.

питання «як?», в основному фанати відповідають (далі мовою оригіналу) – «Не время для межусобных разборок – страну спасать нужно»¹²¹. Боротьба проти Росії пліч-о-пліч з колишніми ворогами по навколофутбольній справі пояснюється не тільки високим рівнем патріотизму серед вболівальників, але й спільними для всіх фанатів право-радикальними поглядами, котрі домінують серед ультрас рухів (винятком є лише фанати клубу Арсенал Київ, котрі сповідують ліві погляди¹²²). Точної і повної інформації стосовно того де і скільки фанатів було в різних підрозділах поки що немає, однак інформаційний ресурс *TheInsider* підрахував орієнтовну кількість, станом на 2015 рік: найбільша кількість фанатів на той час брало участь у війні був фанатський рух львівських Карпат, приблизно 150 осіб, наступним йде київське Динамо із приблизною кількістю в сто військових, далі по 50 фанатів з таких клубів як «Дніпро» з Дніпра, харківського Металіста, луганської Зорі, одеського Чорноморця та запорізького Металургу, інші клуби представлені не так сильно, до 10 людей¹²³.

Діяльність вболівальників Карпат та Динамо на початку війни до кінця 2014 року була зосереджена на одному ворозі для всієї України, а саме проти Росії. Окрім побіжних діяльностей, що не були пов'язані із війною, (наприклад організація спортивних турнірів, участь у освітніх програмах та пропагування спорту), працювали дві гілки боротьби проти ворога, волонтерство та військова справа. Ці два напрямки взаємозалежні між собою, без волонтерства не було б так багато військових з ультрас і навпаки. Реноме вболівальників як частини суспільства змінилось в позитивну сторону.

---

¹²¹ Там само

¹²² Інтерв'ю з вболівальником «Динамо» Максимом від 9 квітня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

¹²³ Больше чем игра: как футбольные фанаты воюют на Донбасе [Електронний ресурс] // *TheInsider*. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.theinsider.ua/politics/561ce45236f88/>.

ВИСНОВКИ

Футбольні фанати України як одиниця суспільства сформувалась ще за часів СРСР, однак масової уваги до свого руху ультраси привернули вже починаючи з середини 2000-х років. В цей час їх ставало дедалі більше як на стадіонах так і просто на вулиці. Їхня основна діяльність це вболівання зі свій клуб, різними методами та способами (чи то у вуличній бійці проти фанатів суперницького клубу, чи то на стадіоні, в соціальних мережах тощо). Проте в один момент, їхня вага в суспільно-політичному житті України почала зростати, а також фанатському руху почали набуватись нові, раніше непритаманні риси та характеристики.

Що варто знати про представника ультрас будь якої команди? В першу чергу, це чоловіки в середньому від 18 до 45 років, переважно відмінної фізичної форми. Також, ультраси по всьому світу приналежні до певних ідеологічних поглядів, завжди радикальних – загалом це праворадикали, однак є поодинокі випадки й ліворадикальних ультрас (наприклад фанатський рух Арсенал Київ). Ще однією рисою є постійні конфлікти та сутички із міліцією/поліцією чи з правоохоронними органами. З приходом до влади Януковича останній фактор дійшов до критичної точки, адже на фанатів почали тиснути та переслідувати їх, таким чином йшла підготовка до Євро 2012 що проходив в Україні разом з Польщею. Моментом виходу з-під контролю цієї ситуації, на мою думку, є «Справа Павличенків» в 2011 року. Ще на той момент традиційно вважалось, що цей конфлікт заснований на конфлікті між міліцією та фанатами, проте в першому розділі мені вдалось дослідити цей кейс з іншої точки зору – я зміг аргументовано пояснити, що «Справа Павличенків» вперше продемонструвала суспільну важливість ультрасу, футболні фанати всієї України заявили про протест проти незаконного утримання Павличенків, проводили мирні акції та залучали людей по свій країні та навіть по світу. Саме завдяки фанатам цей

рух набув всеукраїнської підтримки, на мітингах збирались прості громадяни щоб висловити незадоволення діями правоохоронних органів, а від самих ультрас звучали слова про відновлення справедливості, захисту громадянських прав. Ультрас звернулись до всіх українців та вперше заявили про себе вголос, демонструючи себе як велику організовану групу однодумців, що готові відстоювати права та свободи співгромадян.

Майдан став переломним моментом для всієї держави, проте для самих вболівальників це було лише продовженням тих конфліктів, що були початі ще до подій 2013 року. В найкритичніший момент фанати зорганізувались та проявили себе як активна громадянська спільнота із своїми принципами, що пересікались із принципами мітингувальників – любов до України, захист прав та свобод, боротьба проти злочинної влади. Ультрас Карпат та Динамо були одними з найактивніших впродовж всіх днів Революції Гідності, захищаючи простих громадян від міліцейського свавілля. 22 лютого, день коли фанатський рух остаточно зорганізувалась як активна громадянська спільнота, після того як вчорашні супротивники в спорті об'єднались довкола однієї спільної проблеми. Перемир'я ультрас це без применшення історична та унікальна подія в контексті фанатських рухів всього світу.

Після втечі Януковича та закінчення Євромайдану вболівальники вкотре продемонстрували свою проукраїнську патріотичну позицію, і масово долучились до боротьби проти Росії, хтось взяв зброю до рук, хтось займався волонтерською справою. Самі вболівальники, судячи з опрацьованих інтерв'ю, не дивуються факту масовості залучення представників ультрас до війни, що говорить про свідоме прийняття рішень та про готовність до пожертви власним здоров'ям чи життям заради своєї країни. Сьогодні у війні проти Росії бере участь велика кількість фанатів Динамо та Карпат, багато

хто з них нагороджені державними нагородами, і нажаль, багато хто помертно.

Також в цій праці мені вдалось чітко окреслити напрямки діяльності фанатів в різні історичні періоди та проаналізувати їх видозміни і від чого ці зміни залежали. На мою думку, це дослідження також вдало опрацьовано в контексті завдань, що стояли на початку роботи –

- Було пропрацьовано усі джерела та література, що вказувалась на початку та була вказана в бібліографії. Також було проведено та опрацьовано інтерв'ю із представниками ультрас «Карпати» Львів та «Динамо» Київ.

- Було визначено мотивації та чинники, що впливали на вибір фанатів в тій чи іншій ситуації, а саме – історична неприязнь до правоохоронних органів, стійкі патріотичні погляди як до свого міста, так і до країни, братерство та високий дух підтримки один між одним, а також ідеологічні погляди.

- Було досліджено персональні історії представників ультрас що брали активну участь у подіях від 2011 до 2014 років. Це дало змогу скласти приблизний загальний портрет представників фанатського руху в Україні, а також інтерв'ю учасників посприяло кращому аналізу попереднього завдання.

- Вдалось прослідити зміни вектору діяльності ультрас до, під час та після Революції Гідності. В часи правління Януковича з кожним роком напруга в суспільстві зростала все більше, відповідно це також відображалось на діяльності та життю фанатського руху в Україні. Під час «Справи Павличенків» проводили мирні акції та протести в підтримку своїх співгромадян, потім були висловлення незадоволення владою Януковича у вигляді фанатських лозунгів та банерів на стадіонах, під час Революції Гідності ультрас почали «з кулаками» захищати українців від «Беркуту» та

міліції, після повалення режиму Януковича фанати були одними з перших, хто взяв до рук зброю та відправився на схід боронити свою державу від Росії.

Остаточним висновком моєї праці є оцінка якості цієї діяльності та її видозміна впродовж зазначених хронологічних рамок. Фанати «Динамо» Київ та «Карпати» Львів змінилися від палких вболівальників свого рідного клубу та патріотів свого рідного міста до однієї з основних опор нації. Завдяки футбольним фанатам впродовж чотирьох років українці отримали надійну та міцну підтримку у вигляді осіб, що стали на захист не тільки справедливості Павличенків, але й згодом на захист територіальної цілісності України. Цей кейс є унікальним для світового фанатського руху, завдяки високому рівню національної свідомості ультраси змінилися від вуличних хуліганів до героїв України. Вболівальники стали сильнішими, здавалось б, в найскладніший для українців період, але вони все ж таки змогли довести свою суспільно-політичну важливість, і саме в той момент, коли Україні це було найбільш потрібно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Електронні джерела

- 1) Ukraine unrest: protesters blockade government sites. *BBC*.
URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25180502>.
- 2) What is football hooliganism? [Електронний ресурс] // СВВС. – 2015.
– Режим доступу до ресурсу:
http://news.bbc.co.uk/cbbcnews/hi/find_out/guides/sport/international/football/newsid_3089000/3089728.stm.
- 3) Аврамчук К. "Чорна пляма" українського правосуддя: справа Павліченків.
URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2013/01/21/6981873/>.
- 4) Больше чем игра: как футбольные фанаты воюют на Донбасе [Електронний ресурс] // TheInsider. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.theinsider.ua/politics/561ce45236f88/>.
- 5) Вторгнення військ РФ на сході країни відбулося - джерела. *Українська правда*.
URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/04/12/7022207/>.
- 6) Горелов Д. "Рух футбольних фанатів в Україні". Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*.
URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/ruk-futbolnikh-fanativ-v-ukraini-analitichna-zapiska>.
- 7) Група ультрас "Динамо" вступила до батальйону "Азов" [Електронний ресурс] // LB.UA. – 2014. – Режим доступу до ресурсу:
https://lb.ua/society/2014/06/04/268784_chast_ultrasa_kievskogo_dinamo.html.

- 8) Закон 9662 - зробимо зі стадіонів тюрми. *Динамо.Kiev.UA*.
URL: <https://dynamo.kiev.ua/blog/91139-zakon-9662-zrobimo-z-stadonv-tyurmi>.
- 9) Заява ультрас «Динамо»(Київ) на захист сім'ї Павличенків. *ultras.org.ua*. URL: <http://ultras.org.ua/01096.html>.
- 10) Календар Майдану. 19 січня 2014. *Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні*.
URL: <https://www.maidanmuseum.org/uk/node/1338>.
- 11) Костюк Б. "Ультрас на захисті України: від майдану – до боїв на донбасі". *Радіо Свобода*.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29166465.html>.
- 12) Малий Т. Про фанатів без фанатизму. *Zaxid.net*.
URL: <https://zaxid.net/news/>.
- 13) Під час маршу "Свободи" спалили прапори ПР і КПУ. *Українська правда*.
URL: <http://pravda.com.ua/news/2012/10/14/6974607/>.
- 14) Події в Криму, Донецьку та Харкові - частина одного сценарію?. *DW*.
URL: <https://web.archive.org/web/20140612200947/http://www.dw.de/події-в-криму-донецьку-та-харкові-частина-одного-сценарію/a-17467305>.
- 15) Про азов. *Азов*. URL: <https://azov.org.ua/pro-nas/>.
- 16) Рада звільнила Павличенків як політв'язнів. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/02/24/7016123/>.
- 17) Рада суддів сприймає підтримку Павличенків як тиск на суд. *ТВІ*.
URL: <https://web.archive.org/web/20130203024328/http://tvi.ua/new/2>

012/12/03/rada_suddiv_spruymae_pidtrymku_pavlychenkiv_yak_tys_k_na_sud.

- 18) Розгін Євромайдану: 7 осіб госпіталізовані, 35 - із травмами. *"Українська правда"*.
URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/11/30/7003777/>.
- 19) Роковини путінського аншлюсу Криму: як це було. *Еспресо*.
URL: https://espresso.tv/article/2015/03/16/rokovyny_putinskoho_anshlyusu_krymu_yak_se_bulo.
- 20) Роль фанатов киевского «Динамо» на Майдане // FANS EDGE. Новостной портал о: фанатах, драках футбольных хулиганов, ultras и обо всем, что связано с околофутболом. – 2015. – 30 січня / Електронний ресурс: <https://fans-edge.info/rol-fanatov-kievskogo-dinamo-namajdane/>
- 21) Рубікон Майдану. Сім років тому в Києві були вбиті перші учасники Революції гідності. *НВ*.
URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/22-sichnya-2014-zaginuli-persh-uchasniki-revoljuciji-gidnosti-istoriya-maydanu-novini-ukrajini-50136710.html>.
- 22) Статистика відвідуваності футбольних фанатів. *transfermarkt*.
URL: <https://www.transfermarkt.us/dynamokiew/besucherzahlenentwicklung/verein/338>.
- 23) Тисячі людей в Києві вийшли на мітинг на підтримку Павличенків. *ТСН*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/dvi-tisyachi-lyudey-v-kiyevi-viyshli-na-miting-na-pidtrimku-pavlichenkiv.html>.
- 24) Тітушки. *Вікіпедія*.
URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Тітушки>.

- 25) Турин Р. Від «хуліганів» до героїв. *Український Тиждень*. URL: <https://tyzhden.ua/Society/251287>.
- 26) Українські ультрас оголошують перемир'я // Український ультрас-портал. – 2014. – 22 лютого / Електронний ресурс: <http://ultras.org.ua/01372.html>
- 27) Українські ультрас оголошують перемир'я. *ultras.org.ua*. URL: <http://ultras.org.ua/01372.html>.
- 28) Ультрас Динамо отримав звання "Героя України" https://football24.ua/ukrayina_tag50819/ [Електронний ресурс] // 24Футбол. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://football24.ua/ultras_dinamo_otrimav_zvannya_geroya_ukrayini_n715283/.
- 29) Ультрас проти тітушок. Чому фанати виходять на Майдан. 19-27. URL: <https://1927.kiev.ua/news/view/8051>.
- 30) Уряд прийняв розпорядження про призупинення процесу підготовки до укладання Угоди про асоціацію з ЄС [Електронний ресурс] // Веб-портал "Урядовий Портал". – 2013. – Режим доступу до ресурсу: https://web.archive.org/web/20140124155404/https://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246864953&cat_id=244276429.
- 31) Формування громадянської позиції футбольних ультрас (на прикладі «Динамо» та «Ворскли», 1991-2019 рр.) [Електронний ресурс] // НуКМА, Олександр Мельниченко. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17584/Melnychenko_Formuvannia_hromadianskoi_pozytsii_futbolnykh_ultras%28na_prykladi_%C2%ABDynamo%C2%BB_ta_%C2%ABVorskly%C2%BB%2C1991-2019_rr.%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

- 32) Футбольний фанатський рух як фактор політичних змін у східноєвропейських країнах : кінець 1980-х - 2014 рр. [Електронний ресурс] // УКУ, Олександр Бабенко. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://opac.usu.edu.ua/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=304852&query_desc=kw%2Cwrd1%3A%20%D0%91%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.
- 33) Футбольні фани обматюкали Януковича. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2011/08/9/6472706/>.
- 34) Червоненко В. Що заборонили та обмежили українцям новим законом?. *BBC*. URL: https://web.archive.org/web/20210710012113/https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/01/140116_rada_law_rights_vc.
- 35) Шуклінов П. Ультрас против титушек. Почему фанаты выходят на Майдан. *Ліга.Новини*. URL: https://news.liga.net/politics/articles/ultras_protiv_titushek_pochemu_fanaty_vykhodyat_na_maydan.
- 36) " История и национальные особенности фанатского движения Украины и России" [Електронний ресурс] // dynamo.kiev.ua. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://dynamo.kiev.ua/blog/91566-istoriya-i-natsionalnyie-osobennosti-fanatskogo-dvizheniya-ukrainyi-i-rossii>.
- 37) Популярність українських футбольних клубів та оцінка матчу "Шахтар" - "Динамо" [Електронний ресурс] // Київський міжнародний інститут соціології. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://web.archive.org/web/20171110061543/http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=188&t=12&page=2>.

- 38) Правила поведінки на секторах Ультрас Динамо [Електронний ресурс] // White Boys Club – Режим доступу до ресурсу: <http://wbc.kiev.ua/rules/>.
- 39) Обов'язковий текст для ознайомлення [Електронний ресурс] // Ультрас Карпати Львів Ultras Karpaty Lviv. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/ultras.karpaty/posts/467350427108051/>.
- 40) Лукаш І. Євро-2012. Як Україна приймала найбільший футбольний чемпіонат Європи [Електронний ресурс] / І. Лукаш, О. Горчинська // NV.UA. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/vspomnit-vse/den-nezalezhnosti-2019-28-rokiv-nezalezhnosti-yak-ukrajina-priymala-yevro-2012-novini-ukrajini-50038509.html>.
- 41) Фани «Динамо» Київ знову допомагають дитячим будинкам [Електронний ресурс] // 19-27. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://1927.kiev.ua/news/view/3298>.
- 42) Ультрас "Динамо" провели благодійний турнір на підтримку бійців АТО [Електронний ресурс] // Еспресо. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://espreso.tv/news/2015/02/09/ultras_quotdynamoquot_provely_bl_ahodiynny_turnir_na_pidtrymku_biyciv_ato.
- 43) Суркіс звільнив співробітника "Динамо", який зірвав банер з Шухевичем [Електронний ресурс] // gazeta.ua. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://gazeta.ua/articles/sport/surkis-zvilniv-spivrobitnika-dinamo-yakij-zirvav-baner-z-suhevichem/394247>.
- 44) Соловйов М. Ультрас семи футбольних клубів підтримали мітингувальників на Грушевського [Електронний ресурс] / Максим Соловйов // Український тиждень. – 2014. – Режим доступу до

ресурсу: <https://tyzhden.ua/ultras-semy-futbolnykh-klubiv-pidtrymaly-mitynhuvalnykiv-na-hrushevskoho/>.

- 45) Головка В. Початок Антитерористичної операції на Донбасі [Електронний ресурс] / Володимир Головка // jnsm.com.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://www.jnsm.com.ua/h/0414Q/>.
- 46) Окупація й анексія Криму / С. В. Різник // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-74519>
- 47) Ультрас "Шахтаря" організували турнір на честь УПА [Електронний ресурс] // dynamo.kiev.ua. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://dynamo.kiev.ua/blog/74706-ultras-shahtarya-organzuvali-turnr-na-chest-upa->.
- 48) Ультрас львівських "Карпат" беруть участь в АТО [Електронний ресурс] // Еспресо. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://espresso.tv/news/2014/07/10/ultras_lvivskykh_karpat_berut_uchast_v_ato

Відеоматеріали:

- 1) Участь ультрас у подіях Майдану та війні на Сході", 2017. *Obozrevatel*.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=1bsF9GYwnvg>.
- 2) *pressing*. ФАНИ ДИНАМО НА ВІЙНІ/ КОМПРОМАТ НА СУРКІСІВ/ ДИНАМО ХОТІЛИ ПРОДАТИ. *Youtube*.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NuVpftKLnxM>.
- 3) УЛЬТРАС ДИНАМО ВИШНЯ/ДОБРОВІЛЬНО ПОЛЕТІВ НА АЗОВСТАЛЬ/ПОГРОЗИ У ПОЛОНІ/РЕДІС/ENG SUB [Електронний ресурс] // *pressing*. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=baIzsV9sQk8>

- 4) "РЕДІС" ДЕНИС ПРОКОПЕНКО/ ФАН ДИНАМО - ЛЕГЕНДА АЗОВСТАЛІ [Електронний ресурс] // pressing. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=02o52XpbUpw>.
- 5) ГОЛОВНИЙ ГОЛОС АЗОВА: РЕДІС/ЗВЕРНЕННЯ ДО ПОВОРОЗНЮКА/МОЛИТВА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТА [Електронний ресурс] // pressing. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=NDwweESo1as>.
- 6) Артем Худолєєв про волонтерів Ультрас Динамо Київ [Електронний ресурс] // Ultras Dynamo Kyiv TV. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=qRe_Mc_Lg4.
- 7) ОСТАННІЙ АРГУМЕНТ/THE LAST ARGUMENT [Електронний ресурс] // Ultras Dynamo Kyiv TV. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=i9SA4ASNiX4&list=PLVbTadLWCYRyR0i6eHP7MXAWrYDBxJ99v&index=27>.
- 8) "Невідомі побили вікна у КМДА", 2013. 5 канал. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Yd2UIS3iilc>

Література:

- 1) Football Fans, Rivalry and Cooperation. Edited by Christian Brandt, Fabian Hertel, Sean Huddleston. – Routledge, 2017.
- 2) Brimson D. "Capital Punishment: London's Violent Football Following" / Dougie Brimson., 1997. – 256 с.
- 3) Brimson D. "Rebellion: The Growth of Football's Protest Movement" / Dougie Brimson., 2006. – 288 с.
- 4) Brimson D. "Eurotrashed : The Rise and Rise of Europe's Football Hooligans" / Dougie Brimson., 2003. – 320 с.
- 5) Бримсон Д. Фанаты. / Под ред. А. Л. Дунаевского. – Санкт-Петербург: Амфора, 2005. – 266 с.

- 6) Колмикова А. Образ футбольного фаната та фанатизму – як семіотичний простір культури // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2016. – Вип.28. – С.252 - 262.
- 7) Колмыкова А.С. Культурные особенности движения «ультрас»: мировые и украинские реалии // Наука. Искусство. Культура. – 2016. – Вып.2 (10).
- 8) Саппа М.М. Футбольні фанати: соціально-психологічний портрет та ставлення до протиправних дій // Вісник Національного університету оборони України. – 2012. - №4 (29).
- 9) Онищук С. "Субкультура футбольних фанатів в Україні" / Стелла Онищук // Етнічна історія народів Європи / Стелла Онищук. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. – (26).

Аудіо-матеріали:

- 1) Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Максимом «Коця» від 8 листопада 2022 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.
- 2) Інтерв'ю з вболівальником «Карпат» Юрієм від 22 березня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.
- 3) Інтерв'ю з вболівальником «Динамо» Максимом від 9 квітня 2023 року, інтерв'юер – Святослав Онуфрик.

Додатки:

Додаток 1

Опитник для проведення інтерв'ю:

- 1) ПІБ («як до вас можна звертатися»), вік.
- 2) Як давно вболіваєте за Динамо Київ/Карпати Львів? У якому році стали учасником ультрас? Чому саме Динамо/Карпати?
- 3) Як утворилась дружба між фанатами Динамо, Карпат та Дніпром?
- 4) Яким чином була сформована свідомо проукраїнська позиція і чи притаманна вона всім фанатським рухам України?
- 5) Чим ви займаєтесь в житті поза футбольним рухом? (професія/освіта/діяльність)
- 6) Чи є різниця між вболіванням за команду та діяльністю ультрас?
- 7) Прихід до влади Януковича: на основі чого виник конфлікт між вболівальниками та владою у період з 2010 по листопад 2013 р? (справа Павлюченків, «Спасибо жителям Донбасса...», Євро 2012)
- 8) Як розвивалась «Справа Павличенків»? Яка була реакція фанатського руху?
- 9) Чи були здивовані підтримці вболівальників ворожих клубів? Чому так/ні?
- 10) Чи були сутички/бійки з міліцією до Революції Гідності?
- 11) Чи були переслідування ультрас від міліції та правоохоронних органів? Чому?
- 12) Як для вас проходив Євро-2012 в Україні?
- 13) Майдан: на вашу думку, чому футбольні фанати (і чому *всі*, в тому числі фанати зі східних та південних міст України) і стали одними з перших активних учасників подій на Майдані?
- 14) Чи були сутички/непорозуміння між вболівальниками різних клубів?

- 15) Чому футбольні фанати зі всієї України вирішили припинити свої ворожнечі та об'єднатися?
- 16) Що мотивувало вас брати активну участь в подіях Революції Гідності? Які мотивації були у інших вболівальників?
- 17) Якою була ваша діяльність під час Революції (волонтер, захист від «тітушок», учасник мирних акцій, учасник сутичок із міліцією/«Беркутом» тощо)? Чи були ви потерпілим під час сутичок із тітушками/міліцією/Беркутом?
- 18) Чи була загальна координація дій футбольних фанатів під час Майдану? Чи були якісь «лідери» та «головні координатори» вашої діяльності?
- 19) Чи була ваша активна громадянська позиція дивною особисто для вас? Якою була реакція ваших друзів та родини на участь в Революції Гідності/участі в АТО?
- 20) Які найголовніші організації/об'єднання від футбольних фанатів, які були причетні до подій на Майдані/сході України ви можете назвати?
- 21) Що було після втечі Януковича?
- 22) Чому вболівальники стали одними з перших, хто став записуватись в добровольчі батальйони та вступати до лав армії?
- 23) Що мотивувало до таких дій?
- 24) Як діяли фанати зі сходу та півдня України?
- 25) Чим ультрас Динамо/Карпати займається сьогодні?
- 26) Чи варто очікувати, що ваш фан клуб переросте в організацію іншого (більшого) масштабу? (Громадська/ волонтерська/ політична/ патріотично-виховна організація тощо).